

Nr 63

Av herr **Bohman m. fl.**, om åtgärder i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

(Lika lydande med motion nr 45 i Första kammaren)

Alltsedan det demokratiska genombrottet har vår författning i stort sett varit oförändrad. Den författningsutredning som tillsattes år 1954 och vars uppgift var att framlägga förslag till en författning, som tog hänsyn till den utveckling vilken skett efter den allmänna rösträttens och parlamentarismens genombrott och som skulle vara anpassad till det moderna samhällets krav, framlade år 1963 sitt slutbetänkande. På grund av politiska motsättningar mellan regering och opposition, där meningsmotsättningarna framför allt kom att brytas kring det valtekniska sambandet, kunde en bred samförståndslösning inte nås. Efter långa och hårda förhandlingar tillsattes därför en ny utredning år 1966 med uppgift att framlägga förslag till en helt ny författning. Utredningen skulle enligt direktiv arbeta så snabbt att en partiell författningsreform kunde komma till stånd redan vid 1968 och 1969 års riksdagar.

De krav som bör ställas på en ny författning är framför allt att den enskilde medborgaren skall garanteras ett direkt inflytande på politiken och dess innehåll. Det är mot den bakgrunden man skall se oppositionens krav på en sådan lösning av författningsfrågan att väljarna vid ett och samma valtillfälle bereds möjlighet att påverka riksdagens sammansättning. En ny författning, som på detta sätt ger väljarna ett direkt inflytande på politiken, bör kunna uppmuntra till engagemang och intresse för de politiska frågorna. Ett nytt valsysteem är emellertid bara *en* väg mot ett fördjupat folkstyre. En ny författning måste också på annat sätt uppmuntra till ett spritt medinflytande i samhällsangelägenheterna och motverka en koncentration av makten i samhället. För att fylla dessa krav måste en ny författning ställa upp sådana regler, att fullständig åsiktsfrihet garanteras och varje form av antidemokratiska tendenser motverkas. Enligt högerpartiets mening är det opinionstvång som ligger exempelvis i kollektivanslutningen inte förenligt med de krav man har rätt att ställa på en väl fungerande demokrati. Vi anser också att radio- och TV-monopolet genom själva monopolet skapar en situation som kan leda till en dirigerad form av opinionsbildning därför att man på detta område saknar konkurrens. Raden av exempel, där vår författning bl. a. på grund av utvecklingen inte håller takt

med tiden, kan göras lång. Angeläget är emellertid att den sittande grundlagberedningen i högre grad än 1954 års författningsutredning vid utarbetandet av förslag till en ny författning uppmärksammar den mängd frågor som det moderna samhällets förändrade struktur ställer för att demokratin skall kunna fungera och ytterligare fördjupas. I denna motion tas vissa frågor upp vilka i särskilt hög grad bör beaktas.

Utlandssvenskarnas rösträtt

Folkstyrets grundläggande moment är väljarnas val av företrädare i riksdagen och de kommunala församlingarna. I ett demokratiskt styrt land som Sverige kan inga andra inskränkningar i medborgarrätten anses vara godtagbara än de som sammanhänger med ålder eller omyndighet. Valsystemet måste verka på ett sådant sätt, att de röstberättigade medborgarna kan ge uttryck åt sin uppfattning och att flertalets mening blir avgörande.

Sedan demokratiens genombrott, markerat av de kraftigt utvidgade rösträttsbestämmelserna åren 1909 och 1921, har det funnits en strävan hos både regering och riksdag att successivt utöka kretsen av fullmyndiga svenska medborgare. Endast i ett avseende har vi kunnat iakttaga hur rösträttsbestämmelserna kommit att utestänga en allt större grupp människor från utövandet av deras rösträtt. Det är den grupp som vanligtvis brukar kallas *utlandssvenskar*. Det rör sig om ett stort antal medborgare som i olika uppdrag och funktioner är yrkesverksamma utanför vårt lands gränser. Det är människor sysselsatta i svenskt näringsliv, i uppbyggnadsarbetet i utländerna o. s. v.

Samtidigt som betydelsen av utlandssvenskarnas insatser ofta hetonas, inte minst vid högtidliga tillfällen och vid internationella evenemang, utsettes många av dem för diskrimineringen att berövas sin rösträtt — ett förhållande som både av dem själva och andra måste uppfattas som helt orimligt.

Ända sedan 1929 har frågan om utlandssvenskarnas rösträtt diskuterats. Från den borgerliga oppositionens sida har upprepade framstötningar gjorts för att få en ändring till stånd. Den socialdemokratiska regeringen har emellertid vägrat att tillmötesgå detta krav.

Sent omsider har nu ställts i utsikt att utlandssvenskarna — efter vidtagen grundlagsändring — skall beredas tillfälle att rösta åtminstone vid andrakammarvalen. Röstningen skulle dock kunna ske först efter någon form av registrering. Enligt vår uppfattning har de s. k. tekniska svårigheterna för utlandssvenskarnas rösträtt betydligt överdrivits. Vi bestrider inte att frågan är komplicerad. På grund av det omfattande utredningsmaterial som vid det här laget finns bör emellertid ett snabbt beslut kunna fattas. Motivet för att en grundlagsändring krävs finner vi inte tillräckligt underbyggt. Under sin ingående behandling av rösträttsfrågan för utlands-

svenskarna har varken konstitutionsutskottet eller justitieministern tidigare anfört att en grundlagsändring erfordras. Mot argumentet att en grundlagsändring krävs kan enligt vår mening med större fog hävdas att den nuvarande diskrimineringen av utlandssvenskarna står i strid med grundlagens anda. I riksdagsordningens § 16 föreskrivs uttryckligen att »valrätt tillkommer envar man och kvinna som är svensk undersåte». En reform som ger utlandssvenskarna samma demokratiska rättighet att delta i de val som påverkar riksdagens sammansättning bör därför snarast genomföras. Den bör genomföras i så god tid att utlandssvenskarna kan utöva sin medborgerliga rättighet redan i 1968 års riksdagsval. Huruvida utlandssvenskarnas rösträtt efter en partiell författningsreform även skall omfatta de kommunala valen bör däremot bli föremål för särskilt övervägande inom den sittande grundlagberedningen.

Folkomröstning

Demokratiens effektivitet, den verkningsgrad varmed folket förmår göra sina synpunkter gällande, är störst i den mån medborgarna bereds tillfälle att genom allmänna folkomröstningar uttala sin uppfattning. Olika former av folkomröstningar förekommer utanför vårt land bl. a. i Schweiz och Förenta staterna. Även i vårt land finns ett folkomröstningsinstitut. Det har dock endast utnyttjats vid tre tillfällen. Därtill kommer att vårt nuvarande folkomröstningsinstitut endast är rådgivande.

Tanken på den svenska demokratiens förankring i ett omfattande folkomröstningsinstitut drevs ursprungligen av socialdemokraterna parallellt med kravet på första kammarens avskaffande. Under senare tid har emellertid en successiv förändring av den socialdemokratiska inställningen till folkomröstningen inträtt. Intresset att fördjupa vår demokrati genom en utvidgning av folkomröstningsinstitutet har gradvis minskat.

På högerhåll har däremot en utvidgning av folkomröstningsinstitutet länge ansetts utgöra en av de främsta möjligheterna att fördjupa den svenska demokratin. I 1950 års folkomröstnings- och valsätsutredning framförde de tre borgerliga reservanterna krav på införande av fakultativt och decisivt referendum, d. v. s. en minoritet av riksdagens ledamöter skulle få rätt att kräva folkomröstning, varvid utslaget av folkomröstningen skulle vara avgörande. Enligt vår uppfattning torde en sådan form av referendum vara en av de effektivaste metoderna för att skapa ett minoritetsskydd, vilket är av största betydelse för demokratiens trygghet och utveckling.

Vi anser sålunda att nu gällande bestämmelser om rådgivande folkomröstning skall bibehållas och nya regler om beslutande folkomröstning därjämte komma till stånd. Vid den rådgivande folkomröstningen skall garantier skapas för att varje berörd meningsriktning själv får utforma sin frågeställning och att inga andra frågor uppställs än sådana som kan be-

svaras med ja eller nej. Beslutande folkomröstning åter skall alltid avse godkännande eller avvisande av ett fullt utarbetat lagförslag. I första hand bör ett beslutande folkomröstningsinstitut utformas som en minoritetsgaranti, exempelvis genom att en på visst sätt bestämd del av riksdagen, förslagsvis $\frac{1}{3}$, får rätt att kräva att ett av majoriteten godkänt förslag före ikraftträdandet underställes folkomröstning. I andra hand bör man även överväga rätt för regeringen att anordna beslutande folkomröstning om ett förslag, som avvisats av riksdagen. Självfallet måste folkomröstningsinstitutet utformas på ett sådant sätt, att väljaren har att säga ja eller nej till ett bestämt förslag. Att tillåta fler än två alternativ, såsom var fallet i pensionsomröstningen 1957, står i strid med den grundläggande demokratiska principen att en beslutande församling — och därför även folket vid en folkomröstning — inte kan säga annat än ja eller nej.

Fri radio och TV

Förutsättningarna för en väl fungerande demokrati ligger inte bara i medborgarnas möjligheter att vid val och folkomröstningar uttrycka sina åsikter. I lika hög grad fordras att åsiktsbildningen är fri och obunden. Lika litet som man från demokratisk synpunkt kan tolerera inskränkningar i yttrandefriheten och tryckfriheten, lika litet kan det vara acceptabelt att medge principiella begränsningar av opinionsbildningen i etermedia.

Den monopolisering av radio- och TV-verksamheten i vårt land som låg i det beslut riksdagen i fjol fattade i samband med behandlingen av televisionens fortsatta utbyggnad inskränker enligt vår mening den fria opinionsbildningen på ett för demokratien menligt sätt.

Ur den fria opinionsbildningens synpunkt är det väsentligt att vi har konkurrerande organ som bevakar och kompletterar varandra. På opinionsbildningens område tillämpas denna princip framför allt inom pressen. Den nyansrika opinionsbildning och den demokratiska bevakning som garanteras oss genom den fria pressens arbete utgör en av grundstenarna i en fungerande demokrati. Den liberala tryckfrihetslagstiftningens idé måste även kunna tillämpas på de nya media som genom teknikens framsteg i dag står oss till buds.

Det föreligger alltid risk för att de som arbetar inom ett monopolföretag driver sin åsikt så hårt — medvetet eller omedvetet — att den fria opinionen hindras att komma till uttryck. Inte minst har motståndarna till en fri radio och TV under diskussionerna kring pressutredningens förslag betonat den fara som ligger i att en tidning får monopolställning inom sitt spridningsområde. Samma resonemang gäller i än högre grad våra etermedia. Radion och framför allt televisionen har en mycket kraftig opinionsbildande genomslagskraft. Den opinionsbildande effekten blir inte mindre av att man ger monopolföretaget Sveriges Radio ställning som ett neutralt medium — en status som inte går att uppfylla.

Skillnaden mellan en situation där televisionen bedrivs som ett monopol-företag och ett system med fri etablering av televisionsbolag ligger framför allt i det konkurrensmoment som den fria etableringen medför. Konkurrensmomentet innebär att olika företag kan tävla om att vinna publiken på samma gång som de bevakar varandras sätt att möta publiken. Båda dessa moment saknas i monopolsituationen.

Då vi är bestämda motståndare till varje principiell inskränkning i opinionsfriheten, är sålunda vårt grundläggande krav att radio- och televisionsmonopolet skall brytas och att vi inom ramen för de tekniska och ekonomiska möjligheterna skall ersätta radio- och TV-monopolet med frihet i etern, en frihet som skall gälla såväl ljudradio som television. Förslag härom framlägges i särskild motion.

Kollektivanslutningen

Det är omvittnat hur det på många av arbetsplatserna i samhället utövas ett opinionstvång mot den enskilde medborgaren. Det socialdemokratiska partiet i Sverige är ett av de få partier i den fria delen av världen, som till största delen är uppbyggt på kollektivanslutningens princip. Av dess medlemmar är 70 procent kollektivanslutna. Antalet personer som utnyttjar sin reservationsrätt beträffande medlemskap i SAP har uppskattats till cirka 10 procent av medlemmarna i de kollektivanslutna fackföreningarna.

Ur principiellt demokratiska synpunkter ligger det något djupt förnedrande i kollektivanslutningen som princip. Oavsett de historiska och traditionella motiv som kan anföras och oavsett om man formellt ur FN-stadgan kan utläsa ett förbud mot kollektivanslutningen i förklaringen om de mänskliga rättigheterna eller inte, kvarstår under alla omständigheter en moralisk dom över förfaringssättet. Detta får också antas vara ett av skälen till att den svenska socialdemokratien i detta avseende tillhör undantagen bland världens socialdemokratiska partier. På senare tid har också ett allt starkare missnöje kommit till uttryck med denna förnedrande form av partipolitiskt medlemskap. Det har bl. a. hävdats att den tillämpade metoden inte kan anses förenlig med den svenska arbetarrörelsens verkliga intressen, vilka i stället borde leda till en medverkan att slå vakt om den enskildes åsiktsfrihet.

Något verkligt intresse från det socialdemokratiska partiets sida att slopa kollektivanslutningen har emellertid inte kommit till synes. Snarare har man stillatigande accepterat en utveckling som kan göra det än svårare för de enskilda fackföreningsmedlemmarna att hävda sin politiska frihet. Den omläggning till s. k. storavdelningar, vilken för närvarande pågår inom vissa av LO-förbunden, torde nämligen skärpa de svårigheter som hittills funnits.

I ett par fackförbund har kollektivanslutningens princip t. o. m. drivits

så långt att man överlåtitt på storavdelningarnas representantskap att fatta beslut om medlemmarnas partitillhörighet. I Örebro massanslötis exempelvis härom året 5 500 byggnadsarbetare till det socialdemokratiska partiet genom en omröstning i storavdelningens representantskap. 74 röstade för anslutning och 60 emot. 14 röster avgjorde alltså vilket parti 5 500 människor skulle tillhöra och ekonomiskt stödja utan att dessa ens hade möjlighet att närvara när beslutet fattades. Det enda som återstår för den som på detta sätt påtvingats en partitillhörighet är en negativ reaktion; genom att använda sin reservationsrätt kan denne i efterhand ge till känna sin önskan att i vart fall inte bli betraktad som socialdemokrat.

Som tidigare anförts borde det kunna anses som en renlighetsåtgärd av det socialdemokratiska partiet att självt göra sig av med kollektivanslutningen. Ur många synpunkter vore detta en mera tillfredsställande utväg än att tillgripa lagstiftning. Enligt vår uppfattning bör man emellertid i längden inte tveka inför åtgärder i den riktningen, om en förändring inte sker, utan det kanske t. o. m. visar sig att förhållandena för den enskilde fackföreningsmedlemmen i detta avseende blir än svårare. Under sådana omständigheter framstår en lagstiftning som enda utvägen. I så fall bör i en kommande författning den enskilde medborgarens politiska frihet garanteras genom stadgandet att anslutning till politiskt parti endast kan ske genom individuellt medlemskap.

Partistödet

Det svenska partistödet har nu fungerat i ett år. Formerna för dess genomdrivande var exceptionella för vår riksdag, som tidigare alltid satt en ära i att kunna behandla blott väl genomtänkta, noggrant penetrerade och grundligt utredda förslag. Den socialdemokratiska regeringens förfarande i partistödsfrågan — från början planerad som ett presstöd men efter remissorganens fräna kritik snabbt förvandlad till ett partistöd — saknar motstycke.

Den principiellt motiverade kritik som högerpartiet riktade mot partistödet vid riksdagsbehandlingen kvarstår. Det bör därvid observeras att statligt stöd till politiska partier numera inte förekommer i någon demokratiskt styrd stat, sedan den partistödsform som tillämpats i Västtyskland förra året förklarats oförenlig med författningen av den västtyska författningsdomstolen.

Partier är fria staters liv, heter det enligt ett gammalt beprövat talesätt. En viktig förutsättning för att de skall kunna verka fritt och kanalisera medborgarnas åsikter är emellertid att de icke ställs i ett obehörigt beroendeförhållande till staten eller ett fåtal enskilda finansärer. Det skall inte förnekas att finansieringen av partiernas verksamhet inrymmer svåra problem. I den mån de ekonomiska bidragen för deras verksamhet skulle kom-

ma från ett enda håll eller om en finansieringskälla klart dominerade över de andra, vore risken för obehörig påverkan stor. Nu har detta aldrig varit fallet med de demokratiska partierna i Sverige. De icke-socialistiska partierna har erhållit bidrag till sin verksamhet från en mängd olika håll. En eller några få bidragsgivare har aldrig dominerat, och därmed har heller aldrig några politiska villkor kunnat förknippas med bidragen. I fortsättningen blir emellertid partiernas främsta och kanske dominerande inkomstkälla det statliga partistödet. Även om detta i dag endast utgör omkring hälften av partiernas samlade inkomster, är det dock klart att en enda bidragspost av den storleksordningen aldrig tidigare förekommit hos något parti. Det kan också väntas att partistödets relativa andel av partiernas intäkter i framtiden kommer att successivt öka. Redan nu kan man notera en viss nedgång av frivilliga bidrag under motivering av partistödets existens.

I och med partiernas ekonomiska beroende av statsmakterna riskerar partierna att bli en sorts halvstatliga institutioner. Partierna kommer visserligen att vara nödvändiga för det politiska livet, och de kommer formellt att utgöra ett slags mellaninstans för kanalisering av opinionsbildning. Partierna riskerar emellertid att förlora sin folkliga förankring. Hellre än att offra tid och kraft på att förmå medlemmar och sympatisörer till personliga uppföringar och en aktiv insats kan man befara att partierna träffar uppgörelse om att höja det statliga partistödet.

Häri ligger betydande risker för att vår demokrati kan förvandlas till en skendemokrati. Till det osmakliga i systemet med ett statligt partisystem hör också att medborgarna tvingas att över skattsedeln vara med om att subventionera ett parti som det kommunistiska, vilket länge stått i direkt kampställning mot demokratien. Till de skäl som ytterligare kan anföras mot partistödet hör att ett sådant innebär en konservering av den nuvarande partistrukturen, vilken icke kan vara förenlig med demokratiens anda. Det kan icke vara rimligt att statsmakterna genom ekonomiska bidrag till riksdagspartierna förhindrar eller försvårar andra meningar att komma till uttryck än dem som nu finnes representerade i riksdagen. Vi vill därför yrka att det statliga stödet till de i riksdagen representerade partierna skall upphöra fr. o. m. budgetåret 1967/68.

Maktkoncentration

Under de senaste decennierna har statens åtaganden i olika avseenden ökat år från år. Denna starka utvidgning av den statliga maktsfären har ur demokratiens synpunkt skapat nya problem och faror. Den har resulterat i en maktkoncentration av hittills okända dimensioner. Hos varje maktkoncentration ligger en fara för friheten. Makt frestar lätt till maktmissbruk, och även när makthavarna försöker värja sig mot denna frestelse blir likväl själva samhällsatmosfären successivt och omärkligt omvandlad av

den centralmakt som dominerar samhället. Denna kommer ständigt att försöka få mera makt och lägga under sig nya områden av mänsklig aktivitet. Det finns i den situationen en betydande fara för att medborgarna så småningom vänjer sig vid att betrakta denna utveckling inte bara som naturlig utan även som önskvärd. Medborgarna accepterar sitt beroende av staten och kräver ständigt nya förmåner från samhällets sida. Det blir allt svårare att vinna gehör för sådan aktivitet som sker vid sidan av staten. Människorna känner rädsla för att opponera mot själva makten. Spelrummet för kritik och meningsbrytningar blir omärkligt allt mindre.

För att undvika en sådan utveckling måste en genomförd maktbalans existera, där den ena maktfaktorn balanserar den andra. Vid sidan av innehavet av regeringsmakten har socialdemokraterna även ett dominerande inflytande hos en mängd folkrörelser och de företag som dessa folkrörelser driver. Det inflytandet har de vunnit i hägnet av ett 33-årigt maktinnehav på riksplanet och en på många håll dominerande position även ute i kommunerna. Innehavet av den politiska makten i stat och kommun har möjliggjort olika former av ekonomiskt stöd av allmänna medel — av skattebetalarnas pengar — till dessa företag och organisationer. Därigenom har så småningom uppkommit en kombination av ekonomisk och politisk makt, som utgör ett allvarligt hinder för en växling vid makten i enlighet med parlamentarismens principer.

I vårt starkt förgrenade samhälle är det betydelsefullt att det råder någorlunda balans mellan de olika maktfaktorerna. Det kan röra sig om maktinstanser av vitt skilda slag och betydelse. Det centrala är emellertid att ingen får växa sig så stark att den överskuggar och förkväver alla de andra.

För att vi skall kunna tala om maktbalans fordras det en effektiv fördelning av makten, och i princip gäller det att åstadkomma decentralisering så långt det är möjligt. Generellt måste den regeln gälla att en högre maktinstans icke skall påläggas uppgifter som lika väl eller bättre kan ombesörjas av en lägre. För demokratin är det ett livsvillkor att dessa principer omsättes i praktiken.

Planeringsråden

Från dessa utgångspunkter ter det sig föga löftesrikt för vår demokrati och utveckling i framtiden att regeringen uppenbarligen i stället för att undvika centraliseringens faromoment tvärtom medvetet synes benägen för en långt driven maktkoncentration, varigenom den folkliga kontrollen successivt berövas sin effektivitet. Denna utveckling gör sig i icke ringa utsträckning märkbar på planeringsområdet. Det nya momentet i det centrala planeringsarbetet utgöres av regeringens inrättande av särskilda organ, vilkas utredande verksamhet och rekommendationer kan ligga till grund för

regeringens långsiktiga handlande utan att likväl vara offentliga eller bli föremål för formell politisk behandling. Vissa ämbetsverk har också tilldelats så omfattande planeringsuppgifter, att de kan sägas gå utöver den traditionella begränsningen av de förvaltningsmässiga göromålen.

Som ett exempel på de nyinrättade organen kan anges utredningsrådet inom finansdepartementet, som främst består av cheferna för ett antal ekonomiska utredningsinstitut. De utredningsresultat som kommer fram inom utredningsrådet ligger i sin tur till grund för diskussioner inom det ekonomiska planeringsrådet. Detta utgör en sammanslutning av representanter för näringslivet, arbetsmarknadens intresseorganisationer samt förvaltningen. Rådets uppgift har angivits vara att »följa den löpande utvecklingen och diskutera de problem som möter, när det gäller att bevara och öka framstegstakten i den svenska ekonomien». Planeringsrådet är främst avsett som ett informellt forum för åsiktsutbyte. Några offentliga protokoll förs ej vid dess sammankomster. Vad gäller frågan om det skriftliga material som produceras vid sammanträdena är offentligt eller inte, ankommer det enligt finansministern på avdelningschefen inom finansdepartementets ekonomiska avdelning att avgöra vilka handlingar som är offentliga. I tveksamma fall avgör finansministern. Det finns alltså inte några fasta direktiv för vad som är offentligt eller inte. Ej heller har andra partier än regeringspartiet rätt att ta del av förhandlingarna. Ett av de viktigaste instrumenten för planering av vår ekonomi är därmed i realiteten undandraget riksdagens kontroll och offentlig insyn.

Motsvarigheter till finansdepartementets ekonomiska planeringsråd finnes även i andra departement. Som exempel kan nämnas inrikesdepartementets byggråd, ecklesiastikdepartementets planeringsråd för utbildningsfrågor, inrikesdepartementets lokaliseringsråd samt forskningsberedningen. I samtliga dessa fall är riksdagens kontroll och möjligheterna till offentlig insyn lika obefintliga som beträffande det ekonomiska planeringsrådet.

Av största intresse är de nyinrättade organens konstitutionella ställning och insynen i planeringsverksamheten. Denna fråga aktualiserades vid 1964 års riksdag med anledning av en motion av herr Heckscher m. fl. I denna hemställdes att departementsutredningen skulle få som särskild uppgift att fastställa de olika planeringsorganens konstitutionella ansvarsförhållande samt att säkerställa ett reellt riksdagsinflytande på alla stadier av planeringsverksamheten. I motionen konstaterades att det för närvarande var »formellt och reellt oklart vad dessa råd representerar, vilka mandat och befogenheter de egentligen har samt om något egentligt ansvar för deras verksamhet kan utkrävas». Motionen avslogs.

Det är svårt att lösa frågan hur planeringsverksamheten skall inpassas i det traditionella samhällssystemet. På grund av de planeringsberedande organens sammansättning föreligger det stora risker för ett korporativt inslag

i styrelseskicket. Det föreligger också risk för att oppositionspartierna ställs helt vid sidan av ett politiskt inflytande på den centrala och ekonomiska planeringen. Möjligheten att bedriva en effektiv oppositionspolitik kan bli allvarligt begränsad, om oppositionspartierna inte ges insyn i rådets arbete och tillgång till det utredningsmaterial som ligger till grund för rådets diskussioner och ställningstaganden.

Kommunal demokrati

Den kommunala självstyrelsen har en djup förankring hos det svenska folket och måste betraktas som en oumbärlig del av vår folkstyrelse. Samhällsutvecklingen under de senaste decennierna har förändrat grundvalarna för den traditionella folkstyrelsen. 1952 års kommunalreform har redan hunnit bli föråldrad. De kommunala enheterna håller på att bli än större genom de åligganden som ålagts kommunerna från statens sida. Förden skull har samarbetet i kommunblock tillkommit, vilket i många fall redan lett till nya kommunsammanslagningar. Denna utveckling mot större enheter har givetvis bidragit till att försvaga den enskilde samhällsmedborgarens omedelbara inflytande. Hans kontakt med de beslutande organen har minskat. Inom många ännu existerande mindre primärkommuner fruktar man att de egna invånarnas möjligheter att påverka det egna områdets kommunala angelägenheter kommer att bli mindre i samband med sammanläggning med en annan folkrikare kommun, där den blivande centralorten befinner sig.

Sannolika skäl talar för att denna utveckling kommer att gå vidare. Kommunerna kommer att få större arbetsuppgifter, vilket i sin tur framtvingar större enheter. Vad som i detta sammanhang är väsentligt är att tillse att den förändring av de kommunala enheterna och de kommunala arbetsuppgifterna som kan framtvingas av rationella skäl icke samtidigt innebär en begränsning eller ett urholkande av den kommunala demokratien. Skärpt uppmärksamhet måste också riktas mot tendenserna till ett reellt fåtalsvälde i kommunerna, där några få »starka män» i realiteten bestämmer det mesta. Ansvaret och meddelaktigheten i den kommunala verksamheten måste spridas på så många händer som möjligt. Det bör också övervägas om inte en begränsning bör göras av det antal kommunala uppdrag en enskild person skall anförtros.

För att öka de enskilda medborgarnas rättssäkerhet har det också ansetts angeläget att riksdagen inrättar en tredje ombudsmannatjänst, vars befattningshavare får till främsta uppgift att bevaka det kommunala fältet. Detta skulle i sin tur förutsätta en ändring av lagstiftningen på olika områden.

Hela den komplicerade frågan om de kommunala uppgifterna i framtiden och de mest rationella och effektiva kommunstorlekarna ligger för närvarande under utredning. Vi är därför inte beredda att nu binda oss för nå-

gon ny utformning av den kommunala självstyrelsen. Vi har emellertid velat peka på detta problemkomplex som ett av de viktigaste reformområdena inom folkstyrelsen. Det framstår nämligen som helt nödvändigt att, oavsett hur kommunreformerna kommer att gestalta sig, ett bevarande av den kommunala självstyrelsen och ett fördjupande av den kommunala demokratin måste vara en väsentlig angelägenhet.

Den här gjorda översikten över folkstyrelsens olika områden visar att den svenska demokratin inte i alla avseenden fungerar tillfredsställande. Att råda bot på uppenbara missförhållanden liksom att vidta åtgärder i syfte att åstadkomma en fördjupning av demokratin borde ligga i alla medborgares intresse.

Under åberopande av vad ovan anförts hemställer vi,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa, att Kungl. Maj:t måtte överlämna motionen till grundlagberedningen för beaktande av däri angivna riktlinjer i syfte att fördjupa och stärka det svenska folkstyret.

Stockholm den 17 januari 1967

Gösta Bohman (h)

Carl Eric Hedin (h)

Leif Cassel (h)

Rolf Eliasson (h)
i Moholm

Tage Magnusson (h)

Hans Nordgren (h)

Bo Turesson (h)

Karin Wetterström (h)

Astrid Kristensson (h)
